

здібностей до творчої діяльності включає структуру: емоційний відгук, сенсоріку, творчу фантазію, почуття кольору, форми, композиції; створення художнього образу потребує прояву особистісного ставлення, емоційного відгуку, вибору та пріоритету засобів виразності; взаємозв'язок різних прийомів та способів самостійної творчої діяльності.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що заняття творчістю сприяють не лише оволодінню технічними аспектами творчості, але й усвідомленню дитиною власної діяльності. При цьому кожний вид діяльності формує пізнавально-гностичне відношення до світу; перетворювальне - породжуючи творче ставлення до предметного середовища і людей; ціннісно-орієнтаційне - свідоме відношення поваги до гуманістичних основ життя в структурі емоційно-ціннісних відносин.

Творча діяльність у молодшому шкільному віці є стійким захопленням не тільки для особливо обдарованих, але й майже для всіх дітей, розвиваючи в них уяву й творчі здібності. Залучення дитини до національної культури носить виховний характер: розвиває творчі здібності, формує художній смак, прилучає підрастаюче покоління до гуманістичних проявів.

Література

1. Естетичний досвід вчителя : теорія і практика : монографія / Н. І. Бутенко, І.А. Зязюн, М. П. Лещенко та ін. ; наук. ред. В. Г. Бутенко ; АПН України, Український НДІ естетич. освіти, Рівненський екон.–гуманіт. ін –т. – Херсон, 1997. – 214 с.

2. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна кн. – Богдан, 2005. – 360 с.

3. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе: Учебн.-метод. пособие. – К.: Рад. шк., 1985. – С. 135-142.

4. Шляхи формування естетичного досвіду молодших школярів : навчальна програма зі спецсемінару / Укл. Н. Пахальчук. – Вінниця : ВДПУ, 2008. – 54 с.

Б.А. Брилін,
доктор педагогічних наук, професор кафедри музикознавства
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
В. Л. Бриліна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ФАХОВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна наука в Україні має своєю найважливішою метою досягнення належної професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань особливо мистецького напрямку. Серед засобів мистецької підготовки вчителя суттєва роль належить музичному мистецтву, яке впливаючи на механізми розвитку естетичної культури, сприяє збагаченню духовного світу особистості.

Процес розвитку естетичної культури включає аспекти виявлення можливостей, прояву здатності до генерування художніх ідей, варіантів і способів їх експериментування, творчої самореалізації. Естетична культура проявляється в пізнавальних процесах, таких як увага, сприймання, уява, пам'ять, а також у емоційній і мотиваційній сферах творчої діяльності, як полікультурна самореалізація особистості.

Аналіз попередніх досліджень свідчить про те, що даному феномену приділяється значна увага. В працях, що стосуються філософських аспектів визначеної проблеми, проявляється широта підходів, підкреслюється її об'єктивно-суб'єктивна сутність (Т. Адорно, Б. Асаф'єв, К. Вільсон та інші). Психолого-педагогічні дослідження висвітлюють цілі та інтерпретаційні системи формування естетичної свідомості засобами музичного мистецтва (Е. Жак-Далькроз, З. Кодай, К. Орф та інші). У працях з музикознавства розглядаються окремі питання використання музики в естетичному вихованні підростаючого покоління. Соціологічними дослідженнями встановлено, що протиріччя виникають між потребами молоді особистості до самостійної творчості та існуючими офіційними формами забезпечення музичного виховання.

Мета статті: розкрити деякі культурологічні аспекти виховання студентів мистецьких спеціальностей у процесі творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Полікультурний напрямок опосередкований специфічними рисами індивідуального бачення творчої моделі. Разом з тим музичні новації, що виникають в результаті творчої діяльності, характеризуються як об'єктивним, так і суб'єктивним факторами. Об'єктивна їх цінність визначається лише тоді, коли розкриваються нові невідомі закономірності стилів, жанрів, форм, встановлюються і пояснюються зв'язки між ними при створенні музичних творів, що не мають аналогів. Суб'єктивна цінність проявляється тоді, коли музичний твір визначається оригінальністю, художністю, досконалістю. При цьому враховується важливість творчості в тому сенсі, що вона є одним з показників розвитку здібностей особистості.

Творча діяльність студентів мистецьких спеціальностей завжди пов'язана з особистісним ростом, і саме в цьому полягає суб'єктивна цінність результатів творчості, яка визначається високим ступенем полікультурного розвитку майбутніх фахівців і передбачає уявне для створення нового. Музична творчість будується не тільки на емоційній, емпіричній основі, а й проявляється

у свідомості відображенням образів зовнішнього світу, виражених системою засвоєних знань, закономірностей, норм, оцінок та оригінальному їх використанні.

Сучасна психологія в своєму арсеналі має чималу інформацію про особливості перцепції, інтелекту, характеру і стимулів діяльності, що сприяють творчому процесу. У перцептивних властивостях виділяються такі як уважність, чутливість, сприятливість; в інтелектуальних - фантазія, високий рівень знань. До типових індивідуальних рис характеру належать - оригінальність, ініціативність, задатки, нахили. Задатки потребують відповідних передумов розвитку і можуть проявитись лише у взаємодії з іншими. Задатки існують з моменту народження, на основі яких розвиваються нахили, потяг до різних видів творчих занять. Нерідко розвиток нахилу починається з інтересу, однак, інтерес не завжди може перерости в схильність. Можна цікавитися тим чи іншим аспектом діяльності, але не відчувати потреби зайнятися нею. Не кожне заняття привабливе, а лише таке, що зустрічає внутрішній відгук [4, с.68-69].

Потреба займатись певним видом діяльності проявляється, перш за все, схильністю, яка пов'язана із здібностями. В міру зростання прихильності до творчої діяльності сприяє розвитку відповідних здібностей. Разом з тим більше захоплює і приносить задоволення та діяльність, яка проходить успішніше і до якої студент більше схильний. Здібності і нахили підсилюючи один одного, розвиваються разом. Нахил є одним із важливих факторів розвитку, і виступає важливою умовою розвитку здібностей. Отже, розвиток здібностей відбувається успішно тоді, коли діяльність викликана особистою пізнавальною потребою студента.

Тому здібності обумовлюють можливості самореалізації в тих чи інших видах діяльності. В психології прийнято розрізняти два види здібностей: загальні, які знаходять застосування в багатьох видах діяльності (властивості розуму, особливості пам'яті); і спеціальні, що виявляються лише в окремій діяльності (в тих чи інших видах мистецтва, техніки, вивчення мов). Кожна діяльність вимагає поєднання загальних і спеціальних здібностей. Спеціальні здібності виявляються не тільки в знаннях, вміннях і навичках, але й в динаміці їх набуття, тобто в тому, наскільки при інших рівних умовах швидко, глибоко, легко і міцно здійснюється процес оволодіння ними. Отже, здібність за своєю сутністю є поняттям динамічним. У психологічних дослідженнях багато уваги приділяється ознакам творчих розумових здібностей, можливості яких залежать не тільки від властивостей розуму, але й від певних рис особистості. Вони формуються протягом життя під впливом різних факторів діяльності і їх рівень може наближатися до інших категорій, таких як «талант», «геніальність».

О. Єремєєв визначає талант як сукупність здібностей, що дозволяє отримувати продукт діяльності, який відрізняється оригінальністю і новизною, особливою здатністю до художньої творчої діяльності. Зародки таланту вкорінюються у фізичній, психологічній організації особистості, у відповідному розвитку органів відчуття. Талановитість є творчим самовираженням, проте не

кожне самовираження є талановитим. Художній талант виявляє активність уявлення, спостережливості, мобільності пам'яті, емоційності сприймання, однак усіх якостей недостатньо, щоб охарактеризувати об'єм таланту [3].

Наукою чітко не сформульовані критерії таланту, не визначені специфічні параметри, що розрізняють творчий мислительний процес від нетворчого. Термін "талановитий" включає такі ознаки як наявність високого ступеню здібностей до будь-якої діяльності, вираження творчого витоку природних, вроджених задатків. Талановита людина одночасно є обдарованою, проте не кожна обдарована особистість може бути талановитою. Причиною цього можуть бути відсутність в структурі обдарованості творчих задатків, пізнавальних здібностей, слабкі вольові якості. Вищим ступенем розвитку таланта є геніальність, яка дозволяє здійснити принципові зрушення в тій чи іншій сфері творчості. "Геній робить те, що повинен, талант - те що може" - ось формула, яка розрізняє генія від талановитої людини, - вказує В. Єфрїмсон [6, с.18]. У наукових дослідженнях відзначається, що численні гальмування різних факторів життя призводять до того, що лише один з десяти тисяч потенційних геніїв може розвиватися та реалізовуватися, адже генії, при всій своїй рідкості, народжуються значно частіше, ніж ми це уявляємо.

О. Зісь відзначає, що не існує перешкод між Звичайною людиною і генієм, і що ділити людей на творчих і нетворчих не можна. Кожна людина, володіючи певною творчою потенцією, по-своєму талановита, але параметри прояву таланту залежать від багатьох факторів: соціальних, психофізіологічних, генетичних. Вроджена здатність людини являє собою тільки потенційну можливість, яка при несприятливих умовах може залишатися нереалізованою [2].

Основу розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця складає стійка оціночна вибірковість, оригінальність пошуку і прогнозування. Оскільки здібності розвиваються в процесі діяльності, вони залежать від потреб, інтересів та інших мотивів. Між потребами і розвитком здібностей існує взаємозв'язок, який включає не тільки різноманітні пізнавальні, а й емоційні властивості студента. Для музичних здібностей характерні естетична реакція, музичні враження, здатність емоційно відгукуватися на музичні твори.

Вивчення проблеми розвитку музичних здібностей дозволяє стверджувати, що суттєвими є елементарні прийоми дослідження слуху, проте не можливо визнавати їх достатніми для з'ясування внутрішніх умов успішної музичної творчої діяльності, оскільки вирішальною є музикальність яка суттєво впливає на всі сторони творчої діяльності. Музикальність проявляється різносторонньо: в ній виділяються загальні і спеціальні здібності. До перших належить: багатство уяви, здатність емоційно сприймати музику, переживати її естетичну сутність. До других відносяться: розвиненість слухової уяви, ладового почуття, здатності емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії; музично-ритмічне відчуття та здатність його відтворення. Слухові уявлення разом із ладовим почуттям лежать в основі гармонічного слуху, який розвивається поступово при формуванні музичного досвіду. Окрім цього,

музикальність включає певні якості пам'яті, серед яких особливо важливе значення мають такі її ознаки, як швидкість запам'ятовування, міцність, повнота, точність музичного відтворення. Для майбутнього вчителя важливо правильно визначити в чому саме проявляються індивідуальні здібності і чим вони обумовлені. Це має велике значення для успішного керівництва процесом їх розвитку, оскільки індивідуальні відмінності в здібностях не є тільки природженими, але залишаються результатом розвитку, формуючись на ґрунті природжених задатків під педагогічним впливом.

Б. Теплов у праці "Психологія музичних здібностей" відзначав, що однією з найважливіших особливостей психіки людини є можливість надзвичайно широкої компенсації одних властивостей іншими. Відносна слабкість будь-якої здібності зовсім не виключає можливості виконання навіть тієї діяльності, яка найбільш тісно пов'язана з цією особливістю. Відсутня здібність може бути в широких межах компенсована іншими, високо розвиненими в даної особи. [5, с.32].

Психологами доведено, що обдарована особистість характеризується, насамперед, високим рівнем розвитку пізнавальної потреби. Судячи з цього, розвиток пізнавальної потреби і розвиток здібностей - процеси, які тісно пов'язані між собою. Можна сказати, що пізнавальна потреба - могутній імпульс, який ніби надає процесу розвитку здібностей енергію прискорення. Однак, проблема розвитку творчих здібностей особистості тривалий час залишається дискусійною.

Наприклад дослідження І. Беха, свідчить про те, що здібності необхідно розвивати шляхом включення індивідуума в такі види діяльності, які його захоплюють і потребують їх реалізації. Автор наголошує, що потребує впровадження в навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, коли в центр навчально-виховного процесу поставлена особистість з її потребами, інтересами і можливостями [1].

Творча діяльність у музичній сфері вимагає орієнтаційних дій, в результаті яких відбувається постановка мети - на основі існуючого і власного досвіду. В ціннісно-орієнтаційному відношенні враховується індивідуальний підхід, тобто різноманітність оцінок музичних творів, що обумовлена суб'єктивними факторами - музичним смаком, потребами, інтересами до того чи іншого твору, музичного стилю, жанру, а також рівнем музичних знань студента, що дозволяють орієнтуватися у всій багатоманітності музичних засобів виразності.

Висновки. Осягненню художньо-образного змісту музичних творів сприяє естетичне сприймання, аналіз використання зорово-слухового і емоційно-чуттєвого уявлень студента. Сутність першого відображає зовнішній план змісту твору, який в більшості випадків носить програмний характер, оскільки через призму конкретності краще усвідомлюється. Психологічний і педагогічний вплив обумовлюють активну реакцію і відповідне ставлення до образного змісту твору. Все це свідчить про те, що музичні здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва нерозривно пов'язані з культурою в

цілому, розвиваються в процесі творчої діяльності і потребують педагогічного професійного керівництва. Оцінюючи музичні здібності, потрібно звертати увагу на скриті в глибині психіки індивідуальні особливості, оскільки обдарованість характеризується багаторівневими полікультурними творчими ознаками.

Література

1. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. - К.: ВПА, 1995. - 202 с.
2. Зись А.Я. В поисках художественного смысла / А.Я. Зись. - М.: Искусство, 1991.-359 с.
3. Еремеев А.Ф. Талант как безусловная основа художественного творчества / А.Ф. Еремеев. -К.: Знання, 1999.-56 с.
4. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы / Н.С. Лейтес. - М.: Знание, 1984. - 78 с.
5. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Избр. труды: В 2т.- Т.1 / Б.М. Теплов. - М.: Педагогика, 1985. - С.32 - 200.
6. Эфроимсон В.П. Загадки гениальности / В.П. Эфроимсон. - М.: Искусство, 1991. — С. 5-20.

М.В. Вацьо,
Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ВПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Урок музичного мистецтва в початковій школі залежить від багатьох умов і принципів, які розкривають успішність роботи вчителя музичного мистецтва і якими йому необхідно керуватись в процесі художньо-естетичної діяльності. Ці умови і принципи формують міцну навчально-методичну базу. До них належить така важлива складова як підбір музичного матеріалу для навчальної і виховної роботи з дітьми, який необхідно здійснювати з акцентом на музичний фольклор, який найбільш близький за естетичними запитами і смаками школярам [4, с. 14]. Український дитячий музичний фольклор і пов'язана з ним система музичних знань, умінь і навичок учнів повинні формулювати основний зміст роботи вчителя музичного мистецтва, забезпечувати принципи структурної єдності музичного виховання і освіти.

На уроках музичного мистецтва вчитель зобов'язаний взяти за основу музичний фольклор, який є головним засобом художньо-естетичного впливу на духовний світ школярів, на сферу їх емоцій і почуттів, на їх морально-естетичне виховання.